

Dyslexie:

het bos, de bomen en het plantgoed

De laatste decennia is er meer aandacht voor leerstoornissen. Dyslexie is daarbij de absolute aandachtstrekkende geworden. Een wegwijzer door het vele materiaal op internet en de talrijke aangeboden programma's.

Lieven Coppens

Hoe definiëren we dyslexie? Wat is de beste aanpak en wat het beste hulpmiddel? Waarom een dyslexieverklaring? In dit artikel probeer ik belangstellenden enkele handvatten te bieden om op deze vragen een antwoord te geven. Deze handvatten kunnen het plantgoed worden voor een nog beter inzicht in alles wat er momenteel op de ict-markt voorhanden is.

EENDUIDIGE DEFINITIE

In het Nederlandstalige gebied bestaat er een eenduidige definitie van het begrip dyslexie. Het is de definitie van de Nederlandse Gezondheidsraad uit 1995^[1] zoals deze in 2004 aangepast werd door de Stichting Dyslexie Nederland^[2]:

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of het spellen op woordniveau.

In de definitie van de Nederlandse Gezondheidsraad ging het aanvankelijk over de automatisering van woordidentificatie en/of schriftbeeldvorming. Deze omschrijving werd hier vervangen, omdat de definitie beschrijvend bedoeld was en het opnemen van de term automatisering geen aanleiding mocht geven tot het verklaren van dyslexie als een meer algemeen automatiseringstekort^[3].

Uit deze definitie zijn de criteria afgeleid:

- het gaat over een probleem bij het aanleren van het lezen en spellen;
- het lezen en spellen gaat niet nauwkeurig en/of vlot;
- het probleem is hardnekkig

en didactisch immuun.

Deze criteria zijn niet of/of. Ze zijn en/en. Pas als er aan alle

criteria is voldaan, kan worden gesproken over dyslexie. Vanuit deze achtergrond is dit artikel geschreven.

VAN DIAGNOSE NAAR DYSLEXIEBELEID

Intussen is er al veel nagedacht over het operationaliseren van deze definitie. Zo heb je in Nederland het uitgebreide werk dat gedaan werd met de verschillende dyslexieprotocollen voor het

basisonderwijs en speciaal^[4] en voortgezet onderwijs^[5] en de uitgebreide ervaringen die gebundeld zijn in het kader van het Masterplan Dyslexie^[6]. Een voorbeeld van een diagnose en dyslexieverklaring vind je op de website van de Stichting Dyslexie Nederland^[7].

Dit zijn de uitgangspunten. Wie echter wat langer op internet rondhangt, vindt soms echte pareltjes voor de praktijk.

Gewone leerkrachten en onderwijsbegeleiders die de richtlijnen

concreet hebben gemaakt. Een dergelijk pareltje werd gemaakt door een zekere M. van Kuil en is te vinden op de Vlaamse portaalsite voor het onderwijs KlasCement^[8].

Uitgaande van de drie eerdergenoemde criteria, wordt er een stappenplan aangeboden. Hierbij staat de en/en-gedachte centraal: alle criteria moeten vervuld zijn om te kunnen spreken van dyslexie. De meerwaarde van dit stappenplan ligt echter in >>

'Kinderen met dyslexie zijn beter af in Finland of Italië dan in Denemarken of Engeland.'

het feit dat de auteur ook aangeeft wat er gedaan kan worden voor kinderen die slechts aan één of twee van de criteria voldoen, iets wat je in veel officiële publicaties rond dyslexie niet tegenkomt.

Een andere publicatie die gratis op internet wordt aangeboden, is de brochure van het Nederlandse ministerie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap: Dyslexie in het voortgezet onderwijs^[9]. In deze brochure wordt een uitgewerkt dyslexiebeleid voor scholen van het voortgezet onderwijs aangeboden. Deze brochure wil een handleiding zijn om, uitgaande van de definitie van dyslexie, een schoolcultuur uit te bouwen waar er spontaan tegemoet gekomen wordt aan de noden en verwachtingen van dyslectische leerlingen.

INTERNATIONALE SITES

Waar het gaat over dyslexie en het leren van vreemde talen, pleit ik ervoor om ook eens een kijkje te nemen op internationale websites. Onderzoek heeft namelijk uitgewezen dat dyslexie niet in alle talen even frequent voorkomt. Dit heeft te maken met de mate waarin er transparantie is tussen de orthografie en de fonologie van een taal. Hiervoor baseert Blomert^[10] zich op een onderzoek over het leren lezen in verschillende Europese landen^[11]. In dit onderzoek worden de talen ingedeeld volgens twee criteria: de structuur van de lettergrepen enerzijds en de orthografische diepte van de taal anderzijds. Met orthografische diepte wordt de overeenkomst tussen fonemen (*klankeenheden, red.*) en grafemen (*de gezamenlijke letters die één foneem aanduiden, red.*) bedoeld. Een taal is orthografisch ondiep als er nagenoeg een een-op-een-overeenkomst is tussen foneem en grafeem. Een taal is orthografisch diep als er orthografische inconsistenties en moeilijkheden zijn, waaronder grafemen bestaande uit meerdere letters, als er contextafhankelijke regels zijn, onregelmatigheden en morfologische effecten.

		Orthografische diepte				
		Ondiep				Diep
Structuur van de lettergrepen	Eenvoudig	Fins	Grieks Italiaans Spaans	Portugees	Frans	
	Complex		Duits Noors IJslands	Nederlands Zweeds	Deens	Engels

Uit de tabel blijkt dat Fins de meest transparante taal is om te leren en het Engels de minst doorzichtige taal. Het Nederlands ligt daar tussenin. Kinderen met dyslexie zijn dus beter af in Finland of Italië dan in Denemarken of Engeland. Wie meer wil weten over de kijk op dyslexie in andere landen moet goed beseffen dat deze kijk mee bepaald wordt door de moeilijkheidsgraad van die andere taal (zie schema hierboven). Het is altijd interessant te kijken hoe daar dyslexie orthodidactisch wordt aangepakt. Enkele interessante websites zijn in dat verband: www.legasthenieverband.org (Duits), www.dfes.gov.uk/readwriteplus/understandingdyslexia (Engels), www.apedys.org/dyslexie (Frans). Het zijn juist publicaties en websites van

deze aard die het echte plantgoed uitmaken. Zij zorgen er op een goede manier voor dat alles praktisch vertaald wordt naar de schoolpraktijk.

ICT ALS HULPMIDDEL BIJ DYSLEXIE

Als het gaat over het compenseren van dyslexie met behulp van ict, dan kun je vele kanten uit. Een paar voorbeelden.

Hardware

Tegenwoordig zijn er mp3-spelers op de markt die niet alleen mp3's afspelen, maar die ook kunnen opnemen. Deze opnames zijn van goede kwaliteit.

Deze mp3-spelers kunnen personen met dyslexie helpen een en ander op te nemen en ach-

teraf opnieuw te beluisteren op de pc. De capaciteit van dergelijke mp3-spelers is meer dan behoorlijk. Bij een opslagcapaciteit van 1 Gigabyte kan je gemakkelijk een volledige schooldag opnemen. Deze apparaatjes zijn zeer handig omdat de concentratie niet over het luisteren en noteren tegelijkertijd verdeeld hoeft te worden^[12].

Gewone software

Gewone tekstverwerkers zijn uitgerust met een spelling- en grammaticacontrole. Dit is voor personen met dyslexie al een deel van de oplossing bij het foutloos schrijven. Ze maakt de dyslectische persoon attent op mogelijke fouten en zet hem tot redeneren aan. Ben je er wel van bewust dat dergelijke hulpmiddelen geen perfect resultaat garanderen. Een ander hulpmiddel in tekstverwerkers is de autocorrectie: hier kan immers een aantal systematische fouten worden opgenomen die onmiddellijk worden vervangen door de juiste schrijfwijze.

Specifieke software

Specifieke software om leerlingen met dyslexie te helpen, is de tekst-naar-spraak-software en de spraak-naar-tekst-software. Tot de eerste categorie behoren betaalde programma's, zoals het Vlaamse Sprint Plus^[13] en het Amerikaanse Kurzweil^[14], maar ook gratis programma's, zoals ReadPlease 2003^[15]. De betaalde software heeft wel de beste en meest duidelijke stemmen om teksten voor te lezen. Of je kiest voor een betaald of gratis programma hangt af van de bedoeling die je hebt. Om snel door een tekst heen te lezen, is gratis software vaak voldoende, om echt te oefenen met lezen en spellen zijn de betaalde pakketten meer aangewezen. Voor het lezen en spellen van het Nederlands lijkt het me aangewezen toch na te gaan of het programma dat je koopt de woorden bij lezen en schrijven in lettergrepen kan verdelen en of het beschikt over fonetische spelling bij het lezen. Zeker voor beginnende lezers is dat van belang. Wat de betaalde software betreft, is niet het aantal mogelijkheden van belang, wel de kwaliteit van de voorziene mogelijkheden. In die zin kan een goede module voor woordvoorspelling personen met dyslexie helpen bij het schrijven. In een dergelijke module wordt er geanticipeerd op welke woorden er na een bepaald woord kunnen volgen. Belangrijk aan dergelijke modules is dat ze rekening houden met de woordfrequentie.

Ook een goede hulp bij homofonen (vb. wei en wij) is een belangrijk criterium bij het kiezen voor een betaald programma. Spraak-naar-tekst software is een goede hulp bij het overbrengen van ideeën op papier. De persoon met dyslexie hoeft dan enkel aan de computer te dicteren wat er moet worden opgeschreven. Dragon Naturally Speaking^[16] is daar een goed voorbeeld van.

HULPMIDDELEN

Als het gaat over dyslexie zijn er veel hulpmiddelen op de markt. Veel ervan heb ik niet in dit korte artikel kunnen opnemen. Ik denk hierbij aan de readingPen, Daisy-spelers en nog veel andere dingen. Voor objectief advies kun je altijd terecht bij Modem, het communicatie- en computercentrum in Wilrijk^[17].

Daar kunnen altijd ter plaatse de middelen worden uitgetoet. <<

Lieven Coppens is schoolpsycholoog

- 1 Zie: www.gr.nl/pdf.php?ID=721&p=1
- 2 Zie: www.stichtingdyslexienederland.nl/assetmanager.asp?aid=790
- 3 Blomert L., Stand van zaken dyslexie. Een onderzoek in opdracht van het college van zorgverzekeringen. Universiteit Maastricht, Maastricht, 2002, p.32-41. Zie ook: <http://users.skynet.be/lieven.coppens/nieuwsbrief028.pdf>
- 4 Deze protocollen werden uitgewerkt door het Expertisecentrum Nederlands (www.socsci.kun.nl) en zijn online te verkrijgen via www.lcowijzer.nl
- 5 Dit protocol werd uitgewerkt door de KPC Groep en kan gratis van hun website (www.kpcgroep.nl) worden gedownload.
- 6 Zie: www.masterplandyslexie.nl
- 7 Zie: www.stichtingdyslexienederland.nl
- 8 Zie: www.klascement.net/index.php?dom=eduDocsBek&keuze=detail&doc=203&start=0
- 9 Zie: www.minocw.nl/documenten/onderwijs-dyslexie-dyslexie.pdf. Ook te vinden op www.klascement.net
- 10 Leo Blomert, Capaciteitsgroep Neurocognitie, Faculteit der Psychologie, Universiteit Maastricht.
- 11 (SEYMOUR P., ARO M., ERSKINE J., Foundation literacy acquisition in European orthographies. British Journal of Psychology (2003), 94, pp.143-174.
- 12 Voorbeelden hiervan zijn de Creative Muvo en de iRIVER iFP-195T. Ook andere merken brengen dergelijke spelers op de markt.
- 13 www.tni.be
- 14 www.kurzweiledu.com
- 15 <http://readplease.com>
- 16 www.nuance.com
- 17 www.modemadvies.be